

AZ ELLÁTÁSI LÁNCOK ÉS A MUNKAVÉDELEMRE GYAKOROLT JELENLEGI ÉS JÖVŐBELI HATÁSAI

Az ellátási lánc és annak új formái – mind jelenleg, mind a munka jövőjét illetően – jelentős kihívásokat jelentenek a munkavállalók munkahelyi egészségvédelmének és biztonságának irányítása és szabályozása szempontjából. Ugyanakkor ezeknek az üzleti struktúráknak és az azokat mozgó kapcsolatoknak az elemei lehetőséget is kínálnak a munkahelyi egészségvédelem és biztonság jobb irányítására és támogatására a munkahelyi környezet jövőjét egyre inkább jellemző, kialakulóban lévő forgatókönyvek részeként. A legújabb kutatási eredmények alapján ez a cikk az ellátási lánc jelenlegi és jövőbeli szerepéből fakadó, munkahelyi egészségvédelemmel és biztonsággal kapcsolatos kihívásokat és lehetőségeket egyaránt megvizsgálja.

Bevezetés

A globális kereskedelem elmúlt néhány évtizedben tapasztalt bővülésének egyik fő eleme a nemzetek közötti beszállítói kapcsolatok növekedése volt, leginkább a nyugati multinacionális cégek és a fejlődő gazdaságokban működő beszállítók között. Ezt a növekedést az országokon belül állami és magán gazdálkodó szervezetek esetében egyaránt gyakran kísérte mind a „másodlagos,” mind pedig az „alapvető” tevékenységek külső szolgáltatókhoz való kihelyezésének trendje. Ezek a trendek a vevők és az eladók közötti vertikális beszállítói kapcsolatok gyártásra és szolgáltatásra vonatkozó munkafeltételek meghatározásában való jelentőségét növelték nemzeti határokon belül és azokon keresztül is. Következésképpen radikális módon megváltoztatták a gazdasági környezetbe ágyazott - a munkavédelemmel kapcsolatos - szabályozási és egyéb normákat is. Ennek eredményeképpen jelentős módon fokozták a szervezetek közötti ellátási láncokra jellemző pénzügyi és más üzleti dinamikák munkafeltételekre, és így a munkahelyi egészségvédelem és biztonság területére gyakorolt hatását. Ezek a változások nagyobb kihívásokat teremtettek a munkahelyi egészségvédelemmel és biztonsággal kapcsolatos megfelelés hagyományos formái számára, különösen az ellátási lánc végén sérülékenyebb pozíciót elfoglaló szervezetek körében (EU-OSHA, 2012).

Ebben az írásban a szerzők figyelembe veszik e dinamikák munkahelyi egészségvédelemre és biztonságra gyakorolt következményeit, és hogy mit lehet és mit kell tenni azok kezelése érdekében mind a belföldi, mint pedig a globális ellátási láncok esetében. Az írás az ellátási lánc-irányítással kapcsolatos néhány előfeltételezés megkérdőjelezésével kezdődik, például azt az elképzelést is beleértve, hogy a fogyasztói erő a termék- és szolgáltatáspiácokon pozitív hatással van az ellátási láncokban a munkafeltételekre. Feltárja a vállalati vevők és a szolgáltatók közötti kapcsolatok különböző jellemzőit, és ezen kapcsolatokat befolyásoló háttértényezőket is. Bizonyítékokat vitat meg arról, hogy ezek a kapcsolatok hogyan hatnak a munkahelyi egészségvédelemre és biztonságra. Feltárja továbbá, hogy a jelenlegi stratégiák hogyan ellensúlyozhatják sikeresen a kedvezőtlen hatásokat.

Ezt követően az ellátási láncok szerepét befolyásoló, valószínűsíthető jövőbeni hatásokat mutatja be. Ennek részeként megvizsgálja, hogy milyen hatással lehetnek az új üzleti modellek az ellátási láncon belüli kapcsolatok munkahelyi egészségvédelem és biztonság minőségére, jelentőségére. Rámutat, hogy egyre nagyobb szükség van arra, hogy foglalkozzunk a szabályozási rendelkezések relevanciájával a további belföldi és globális kiszervezés szempontjából.

Végezetül az írás azt is bemutatja, hogy mit tudunk arról, ami működik az egészségi és biztonsági normáknak való jobb megfelelés érdekében az ellátási láncon belül, és kérdéseket tesz fel a jövőbeni stratégiák megalkotásával, és az e téren alkalmazott megközelítésekkel kapcsolatban a megfelelés támogatása érdekében.

A szerzők azzal érvelnek, hogy az ellátási láncon belüli önkéntes kezdeményezéseket, például a vállalati társadalmi felelősségvállalási programok részeként megjelenő kezdeményezéseket,

többszereplős fellépéssel kell támogatni, a jogilag kötelező érvényű kezdeményezések megalkotása céljából, és hogy közvetlenül meg kell kérdőjelezni a láncok működése mögötti versenydinamikákat és gazdasági érveket.

A beszállítói kapcsolatok különféle jellege

A fogyasztói választás piaci hatásával és a nagyméretű szervezetek vállalati társadalmi felelősségvállalásával kapcsolatos jelenlegi elképzelések arra engednek következtetni, hogy a munkakörülmények, a munkahelyi egészségvédelmet és biztonságot is beleértve, javulhatnak az ellátási láncokon keresztül érvényesülő keresleti nyomások révén. Habár ez bizonyos körülmények között így történhet, az ellátási láncok üzleti hátterét, a láncokat mozgató gazdasági motívumokat és a láncokban megmutató kapcsolódási formákat tekintve jelentős különbségek mutatkoznak. A dinamikáik tehát különféle, összetett hatásokat tükröznek, amelyek közül nem mindegyik támasztja alá a munkahelyi egészségvédelem és biztonság terén a pozitív, piacközpontú hatásokkal kapcsolatos elképzeléseket.

Régóta ismeretes, hogy a beszállítói kapcsolatok között jelentős különbségek mutatkoznak a távolság tekintetében, és általában különbséget tesznek egyrészt a közeli, nagyon együttműködő, kölcsönösségen alapuló kapcsolatok, másrészt a távoli, piaci alapú kapcsolatok között. Ezek a különbségek részben a vevők által megvásárolni kívánt termékek komplexitását tükrözik ⁽¹⁾, valamint azokat a különlegesebb célokat, amelyeket követnek (Gereffi et al., 2005). Bizonyítékok támasztják alá például (Cousins és Lawson, 2007), hogy ahol nagy a komplexitás és alacsony a szabályozottság, a vevők nagyobb valószínűséggel keresnek szoros együttműködésen alapuló kapcsolatokat. Ahol ennek ellenkezője az igaz, jellemzően távolabbi piaci kapcsolatok alakulnak ki. Ez azt is mutatja, hogy a szorosabb kapcsolatokat keresik akkor, amikor a megvásárolt termékek különös stratégiai jelentőséggel bírnak. Ezzel ellentétben a stratégiaileg kevésbé jelentős termékek és szolgáltatások esetében a költségmegtakarítás előtérbe helyezése lazább kapcsolatokat eredményez a vevők és a beszállítók között.

Bizonyítékok támasztják alá, hogy a szorosabb beszállítói kapcsolatok fontosak lehetnek a munkahelyi egészségvédelemmel és biztonsággal kapcsolatos eredmények támogatásában. Az is igazolt, hogy a gazdasági erők egyensúlya a vevők és a beszállítók között nagyon eltérő lehet, beleértve az egymástól való függésük mértékét is, aminek fontos következményei vannak a beszállítói kapcsolatok jellegére és dinamikájára (Walters és James, 2011). A kisebb és kevésbé erős beszállítók esetében például valószínűbb, hogy olyan, a költséggel és a szállítással kapcsolatos követelményekkel néznek szembe, amelyek károsan hatnak a munkahelyi egészségvédelemre és biztonságra, és ezzel egyidejűleg kevésbé képesek ezeknek ellenállni (EU-OSHA, 2016).

Az is bizonyított, hogy a kulturális és intézményi környezet befolyással van a beszállítói kapcsolatok típusára. A kutatók arra is rámutattak, hogy a különféle nemzeti kontextusok eltérően segítik elő együttműködő kapcsolatok kialakulását a vevők és a beszállítók között, szemben az inkább versengő kapcsolatokkal (lásd pl. Sako, 1992., az Egyesült Királyság és Japán közötti különbségekről). Így tehát néhány környezet pozitívabban hathat a munkahelyi egészségvédelemre és biztonságra (Walters és James, 2001). További kutatások azt is megmutatták, hogy milyen különbségek vannak a multinacionális cégek vállalati társadalmi felelősségvállalása tekintetében a székhely szerinti országokra jellemző üzleti környezetek különbözőségéből adódóan. Azt is kiemelték, hogy a nyugati multinacionális cégek és a fejlődő országokban lévő beszállítók közötti kapcsolatokat hogyan befolyásolja a korlátozó helyi szabályozói rendszerek és a munkahelyi egészségvédelmet és biztonságot támogató kultúra jelenléte, vagy gyakrabban annak hiánya (ILO, 2017).

Ebből adódóan-okkal érvelhetünk amellett, hogy általában véve az ellátási láncok kedvezőtlen hatással lehetnek a munkakörülményekre és a munkahelyi egészségvédelmi és biztonsági normákra. Ez különösen így van akkor, ha figyelembe vesszük, hogy a külső beszállítókra való támaszkodás erősödése az aktuális üzleti divatot és azokat a gazdasági nézeteket tükrözi, amelyek szerint egy ilyen konstrukció óhatatlanul üzleti haszonnal jár. Ennek eredményeképpen a költséggel és a minőséggel kapcsolatos megfontolások azok az alapvető elemek, amelyek meghatározzák az ellátási

¹ Komplex termékek esetében például várható valamilyen mértékű támogatás az eladást követően, ami szorosabb kapcsolatot alakít ki és követel meg a vevők és a beszállítók között.

láncok jellegével és használatával kapcsolatos döntéseket. Ebből következik, hogy a kiszervezéssel kapcsolatos döntésekből nagyon gyakran negatív, nem pedig pozitív munkaügyi dinamikák születnek. Az üzleti modellek jövőbeni alakulásának előrejelzésekor mindig óvatosan kell eljárni, de valószínűnek tűnik, hogy az előrelátható jövőben a beszállítói kapcsolatok dinamikája továbbra is jelentős mértékben meghatározza a munkahelyi egészségvédelemmel és biztonsággal kapcsolatos eredményeket. Ezért a következőkben e dinamikáknak a munkahelyi egészségvédelem és biztonság feltételeire és eredményeire gyakorolt ismert hatásaival foglalkozunk.

Az ellátási láncok munkavédelemre gyakorolt hatásai

A kiszervezés hatásaival kapcsolatos nemzetközi kutatások sokáig rendkívül következetes eredményeket mutattak mind a nemzetek közötti beszállítói kapcsolatok, mind pedig az üzleti vállalkozások alapvető és „másodlagos” tevékenységei közötti növekvő szakadék tekintetében. Jelentős és régóta fennálló bizonyítékok támasztják alá azt, hogy az ellátási lánc okozta nyomásokból következően a munkatípusok terén tapasztalt változások összeköthetők a biztonsággal és az egészséggel kapcsolatos kedvezőtlen fejleményekkel. Idetartozik az ellátási láncok végén található kis cégeknél bekövetkezett súlyos sérülések és halálesetek növekvő előfordulása mellett a szív- és érrendszeri megbetegedések, a kiégés és a depresszió gyakoribbá válása is (Quinlan et al., 2001; Benach et al., 2002; Ferrie et al., 2002; Quinlan és Bohle, 2008). A munkában bekövetkezett változások között szerepel a foglalkoztatási bizonytalanság növekedése, a bérek csökkenése, a képzéshez való kisebb mértékű hozzáférés a bizonytalan munkahellyel rendelkezők körében és a munkaidő feletti kontroll csökkenése (lásd pl. Aronsson et al., 2002; Bohle et al., 2004). Ez pedig a beszámolók alapján rossz munkakörülményekhez és munkahelyi egészségvédelemhez és biztonsághoz vezet a közvetett vagy bizonytalan foglalkoztatásban lévő munkavállalók számára, a fejlődő és a fejlett gazdaságokban egyaránt (lásd pl. Walters et al., 2020; Lahari-Dutt, 2017). Széles körben ismert az is, hogy a kockázatok eloszlása terén az efféle egyenlőtlenségeknek leginkább kitett munkavállalók általában az ellátási láncok alsóbb szintjein helyezkednek el, távol a köztük lévő üzleti kapcsolatokat meghatározó nagy és erős gazdasági szereplőktől (EU-OSHA, 2016).

Az ilyen egyenlőtlenségek például jellemzően a hosszú és összetett üzleti láncok végén elhelyezkedő mikro- és kisvállalkozások esetében jelentkeznek, amelyek ebben a pozícióban nem rendelkeznek oldalirányú döntéshozatali jogkörrel, és kevés erőforrást tudnak munkahelyi egészségvédelmi és biztonsági megelőzésre fordítani. Ezért nem csoda, hogy munkavállalóik aránytalanul nagy kockázatoknak vannak kitéve a súlyos és halálos sérülések és megbetegedések terén, a gazdaságilag erősebb vevők árral és szállítással kapcsolatos követelményeinek következtében (EU-OSHA, 2016, 2018). Az sem meglepő, hogy ugyanezek a tanulmányok rámutatnak arra, hogy ilyen helyzetben ezek a mikro- és kisvállalkozások hogyan kezdenek olyan „másodrendű” üzleti túlélési stratégiákat folytatni, amelyek növelik munkavállalóik kockázatait, amit az is gyakran elősegít, hogy a munkavédelmi hatóságok nem érik el, és valójában sokszor nem is látják őket.

Ezeket a következtetéseket alátámasztják olyan ágazati bizonyítékok is, amelyek rámutatnak például az alvállalkozások széles körű alkalmazására és gyakori rossz kezelésére, ami jelentős mértékben hozzájárul a balesetek és azokkal kapcsolatos sérülések előfordulásához az építőiparban. Az alvállalkozókra nehezedő pénzügyi és időbeli nyomást, az alvállalkozói személyzet esetében nyújtott alacsonyabb szintű felügyeletet, tájékoztatást és képzést, valamint az alvállalkozók tevékenységeinek koordinálása terén jelentkező problémákat mind fontos tényezőként határozták meg, amelyek károsak az egészségre és a biztonságra, és általában véve a munkakörülményekre (Johnstone et al., 2001; Weil, 2014). Az élelmiszertermelési- és feldolgozási ágazatban végzett tanulmányok hasonlóképpen rámutatnak arra, hogy az ellátási láncon belüli dinamikák hogyan hozhatnak létre olyan munkakörnyezetet, amelyben nagyobb kockázatnak van kitéve a munkavállaló egészsége és biztonsága (Wright és Lund, 2003). Felfedik például azt, ahogyan a nagy és befolyásos vevők követelményeinek következtében nő az alkalmi és a kölcsönzött munkaerő foglalkoztatása, bizonytalanná válik a munkaütemezés és a munkaidő, és intenzívebbé válik a munka (James és Lloyd, 2008). Ezeket a következtetéseket a textil- és ruhaiparban, valamint a szállítási ágazatban készült tanulmányok is megerősítik, és valójában ez jellemző majdnem az összes ágazatban, amellyel a tanulmány foglalkozik.

Ami az ellátási láncok munkahelyi egészségvédelemre és biztonságra gyakorolt globális hatását illeti, jóllehet, szórványosan áll rendelkezésre részletes bizonyíték, főként az adatok gyűjtésével és

megbízhatóságával kapcsolatos problémák miatt számos országban, az összesített adatok extrapolációja arra utal, hogy a globális ellátási láncokban a munkahelyi egészségvédelem és biztonság is jelentős probléma. Széles körben ismert, hogy rendkívül jelentős globális terhet jelentenek a megelőzhető, súlyos, munkával kapcsolatos sérülések, halálesetek, megbetegedések és korai halálozások, amelyek mértéke aránytalanul nagyobb a fejlődő országokban, mint a fejlettebb gazdaságokban. Becslések szerint globális szinten a halálesetek 5–7%-a foglalkozási megbetegedésekhez és munkahelyi sérülésekhez kötődik (ILO, 2006). Takala et al. (2012) a foglalkoztatási és a munkahelyi halálozásról és megbetegedésről állított össze áttekintést a betegség okozta munkahelyi teherrel szülő, nyilvánosan hozzáférhető tanulmányok és jelentések alapján. Megítélésük szerint évente globálisan 2,3 millió haláleset tulajdonítható a munkának, és ennek többsége (2 millió) esetében foglalkoztatási megbetegedés okozza a halált (lásd még Takala, 2015; EU-OSHA, 2019). Az ILO egy másik kiadványa szerint 2010-ben több mint 313 millió nem halálos kimenetelű munkabaleset történt (aminek következtében legalább 4 munkanapot kihagyott a munkavállaló), és több mint 660 000 haláleset tulajdonítható a munkával összefüggő rákos megbetegedéseknek, szintén sokkal nagyobb mértékben érintve a fejlődő országokat (Nenonen et al., 2014). Mivel az ILO becslése szerint a globális termelés több mint 20%-a globális ellátási láncokhoz kötődik, ez azt jelzi, hogy ezekben a láncokban a munkával kapcsolatos megbetegedés és sérülés tekintetében jelentkező globális teher jelentős részét a gyenge munkahelyi egészségvédelem és biztonság eredményezi (ILO, 2015). Ezt az összefoglaló érvelést támasztják alá azok a jelentések is, amelyek rossz munkakörülményekről és kedvezőtlen biztonsági és egészségi következményekről számolnak be a nyugati fogyasztói piacokon jól ismert vállalkozások által dominált ellátási láncok végén, a fejlődő országokban megtalálható munkahelyek esetében. Idetartoznak a 2010 és 2019 között Bangladesben és Pakisztánban, a Rana Plázában, a Tazren Fashions-nél és az Ali Enterprises-nél bekövetkezett gyártűzek, amelyek összességében több mint 1500 fő halálát okozták, és ennél sokkal több személy sérülésével jártak (Reinecke et al., 2019). Itt említhető a magas munkahelyi hőmérséklet, a mérgező anyagoknak való kitettség és egyéb, megdöbbentő munkakörülmények, amelyekről beszámoltak, például nemrég a Hansae Vietnam ruhagyárban (Brown, 2017).

Mindeközben sokkal kevesebb bizonyíték áll rendelkezésre az ellátási láncokon belüli kapcsolatokrak köszönhetően elért javulásról. Néhány esetet bemutatunk, ahol az egyes beavatkozások segítettek a kockázatoknak való kitettség terén jelentkező egyenlőtlenségek, valamint a kiszervezés és egyéb kapcsolódó üzleti gyakorlatok munkahelyi egészségre és biztonságra gyakorolt kedvezőtlen hatásának csökkentését. A kulcskérdés természetesen annak megállapítása, hogy mely feltételek segítettek elő a pozitív változást, és hogyan lehet azok előfordulását előmozdítani a jövőben.

Jelenlegi és jövőbeni ösztönzők és problémák az ellátási láncok szabályozása terén

A szabályozásokban régóta megjelenik, hogy a munka és a foglalkoztatás megszervezésének és ellenőrzésének megváltoztatásához számos különböző, innovatívabb megközelítésre van szükség az egészségre és biztonságra vonatkozó normáknak való megfelelés terén. Ezek a stratégiák „többféle eszközt” használnak „az új gazdaság atipikus foglalkoztatási formáinak” javítása érdekében, ahogyan azt olyan országok, mint Dánia, Hollandia, Finnország, Svédország és az Egyesült Királyság szabályozási politikai dokumentumai hangoztatják (Walters, 2016). Az ellátási láncok esetén a stratégiák középpontjában a gazdasági csúcsszervekkel való nagyobb együttműködés állt, úgymint többmunkáltatós munkahelyeket kontrolláló nagyvállalatok, kereskedelmi és munkáltatói szervezetek, biztosítási társaságok és esetenként szakszervezetek, ekképpen ösztönözve a munkahelyi egészség és biztonság jobb integrálását az üzleti modellekbe és döntésekbe, amelyek így nagyobb bizalmat teremtenek a külső beszállítók által biztosított termékek és szolgáltatások iránt.

Ezzel párhuzamosan Európában néhány ágazatban nemzetileg előírt szabályozást vezettek be az ellátási láncokra vonatkozóan. Az időszakos és helyileg változó építkezésekről szóló irányelv követelményei például hatással voltak az építési ágazatra vonatkozó, az ágazatra jellemző kiszervezést figyelembe vevő jogi rendelkezésekre olyan országokban, mint például Németország vagy az Egyesült Királyság. Másol egyéb ágazatokra vonatkozóan vezettek be hasonló rendelkezéseket, például Ausztráliában a ruha- és cipőiparra (James et al., 2007). Nemrégiben erőfeszítéseket tettek a szabályozás szélesebb körű bevezetésére is a gazdaságban, leginkább például Ausztráliában. Ausztrália 2010-es munkahelyi egészségről és biztonságról szóló törvénye az egész gazdaságra

kiterjedő szabályozási keretet vezetett be az ellátási láncon belüli egészség és biztonság tekintetében, és a gondoskodás elsődleges kötelességével az üzletet vagy vállalkozást irányító személyt ruházta fel, az e kötelezettség által érintett munkavállalókat pedig úgy határozta meg, hogy azok, akik „bármilyen minőségben” neki dolgoznak (Johnstone, 2011).

Ezzel a szabályozási kötelezettség fókuszát kiterjeszti azon túlra, amit a munkaszerződésre irányadó jogi keret hagyományosan magában foglal. Ezáltal tehát az ellátási lánc tetején található, gazdasági erővel rendelkező vevőket arra kötelezi, hogy elismerjék az azon munkavállalók felé meglévő kötelezettségüket, akik az ő termékeiket és szolgáltatásaikat biztosítják, azokat is beleértve, akiket más szervezet foglalkoztat. Ezek a változások továbbá nem csak a belföldi ellátási láncok szabályozására korlátozódtak. Egy 2017-es francia törvény például előírja, hogy a nagyvállalatok kellő gondosságot mutassanak a globális ellátási láncukon belül a munkavállalók lehetséges kihasználása tekintetében. Hasonló fejlemények jelei látszódnak más országokban is (lásd például Barbière, 2017).

Eközben számos önkéntes fellépés is történt a munkafeltételek, így például a munkahelyi egészségvédelem és biztonság szabályozása terén a belföldi és globális ellátási láncok esetében is. Ilyen Hollandiában a VCA és egyéb rendszerek az építőiparban Németországban és máshol Európában (Walters és James, 2011). Idetartoznak a nagy olajvállalatoknak a termékeiket szállító független olajszállító cégek biztonsági normáinak befolyásolására tett fellépései (Walters és Bailey, 2013), és számos egyéb, többszereplős kezdeményezés, amely a globális ellátási láncokon belül a munkafeltételek szabályozására összpontosít. Az ilyen ágazati, vállalati szabályozási rendszerek hátterében azonban gyakran külső szabályozói és egyéb nyomás áll. Az 1990-es évek elején például az olyan cégekre, mint a Nike és a Gap nyomást gyakorolt az akkor megjelenő, kizsákmányolásellenes antisweatshop mozgalom azért, hogy javítsák a munkaügyi normákat az ellátási láncakon belül. Azóta nagy katasztrófák, például a Rana Plázában (Banglades) bekövetkezett tragédia hívták fel a figyelmet a továbbra is rossz munkakörülményekre, és gyakoroltak nyomást a vevőkre, hogy ilyen lépéseket tegyenek. E kezdeményezések egy része az egyes vállalkozások által alkalmazott gyakorlatgyűjtemények formájában valósult meg, gyakran a vállalati társadalmi felelősségvállalási programok részeként. Más kezdeményezések többszereplősek, a globális szakszervezeti szövetségek és multinacionális cégcsoportok között létrejött, ágazati alapú nemzetközi keretmegállapodásokat is beleértve (Croucher és Cotton, 2011).

E kezdeményezéseket három fő, egymáshoz kapcsolódó megfontolás mozgatta: annak elismerése, hogy a befolyásos vevők közvetlenül és közvetve is képesek rontani a munkaügyi normákat a beszállítói szervezeteknél; hogy a fejlődő országok gyakran nem rendelkeznek szabályozási rendszerekkel vagy kellően erős munkaügyi szervezetekkel e kedvezőtlen hatások ellensúlyozására; és az a szemlélet, hogy a multinacionális cégek beszállítói láncon belüli erejét fel lehet használni jobbításra is. A meglévő bizonyítékok nem mutatnak kedvező képet e kezdeményezések hatékonyságát illetően sem általánosságban véve (Locke, 2013), sem konkrétan, az egészség és biztonság tekintetében. (Brown, 2017).

Számos tényező magyarázza a gyenge eredményt. Ezek közül négy, egymáshoz valamelyest kapcsolódó tényező különleges figyelmet érdemel. Az egyik a kezdeményezések önkéntes jellegével kapcsolatos, és azzal a kétellyel, hogy a multinacionális cégek kereskedelmi szempontból hajlandóak-e megfelelni a követelményeiknek és érvényesíteni őket, és általában véve a szükséges forrásokat az ellátási láncokon belüli kedvező vertikális hatások elérésére fordítani. A második az e kezdeményezések végrehajtásának ellenőrzésére szolgáló rendszerek felületességével és alkalmatlanságával kapcsolatos (Locke, 2013; Brown, 2017). A harmadik az olyan rendszerek hiányát érinti, amelyek a belföldi szabályozás részéről szükséges oldalirányú nyomást gyakorolhatnának a megfelelés támogatása érdekében sok fejlődő országban (Distelhorst et al., 2015). A negyedik magyarázat arra hívja fel a figyelmet, hogy a kezdeményezések sikertelennek bizonyultak annak korlátozása terén, hogy az árverseny lenyomja a munkaerőköltséget (és rontja a munkakörülményeket) a beszállítói gyárakban (Anner et al., 2013; James et al., 2019):

az árdinamika a megfigyelések szerint jelentős mértékben korlátozta a vállalati társadalmi felelősségvállalási programok abbéli képességét, hogy foglalkozzanak a rossz munkakörülményekkel (lásd pl. Brown 2017 és 2019).

Főbb kérdések kezelése és továbblépés

A globális ellátási láncok szabályozására tett jelenlegi kísérletek elsősorban az ellátási láncokkal kapcsolatos belföldi kezdeményezések korlátai miatt számos kérdést vetnek fel a továbblépéssel és a munkavédelem javításával kapcsolatban. A technológiai fejlesztések támogató hatásai a jelenlegi gyakorlat ismeretében hatékony jövőbeni beavatkozásokat jelenthetnek az alábbi területeken:

- jogilag kötelező érvényű vertikális követelmény kiszabása az ellátási láncok tetején található vevőkre, hasonlóan a kellő gondossággal kapcsolatos, korábban említett, franciaországi jogi követelményre;
- az e követelményeknek való megfelelést ellenőrző rendszer megalkotása, bevonva hozzáértő auditorokat/nyomozókat, akik pénzügyileg és szervezetenként függetlenek a vevőktől, hasonlóképpen az alább megvitatott Tűz- és Épületbiztonsági Megállapodáshoz (Accord on Fire and Building Safety), és a szakszervezetek a ruha- és cipőipari ellátási láncok ellenőrzésében, Ausztráliában betöltött szerepéhez (Johnstone et al., 2012);
- követelmények kiszabása a vevőkre, olyan kérdésekkel kapcsolatban, mint a beszállítóknak fizetendő árak és a beszállítói szerződések hossza és biztonsága, amelyek javítják az ellátási láncokon belül a tisztességes munkaügyi normák fenntartását alacsony versenyi dinamikákat, ahogyan azt az előző rész végén megvitatottuk;
- független szakszervezeti részvétel (munkahelyi munkavédelmi érdekvédelem) megteremtése a kezdeményezések megtervezésében és horizontális ellenőrzésében, ahogyan azt a szakszervezeteknek a Heathrow Airport 5. termináljának építése alatt a munkakörülmények kezelésében betöltött szerepe (Deakin és Koukiadaki, 2009), valamint a globális szakszervezetek nemzetközi keretmegállapodások létrejöttében játszott szerepe (Croucher és Cotton, 2011) mutatja.

Ezen elemek megvalósítása azonban nagy kihívást fog jelenteni nemzeti és globális szinten egyaránt. Számos helyzetben a megvalósulást akadályozza a jelenlegi gazdaságpolitika és a nem megfelelő szabályozás. Továbbra is rendkívül fontos, hogy foglalkozzunk a munkavállalók kockázatnak való kitettsége terén a munka változó világában meglévő aránytalanságokkal. Ugyanakkor nyilvánvaló, hogy a szabályozásnak való megfelelés elérését célzó hagyományos megközelítések alkalmatlanok és korlátozottak a jelenlegi politikai és üzleti környezetben. Következésképpen egyértelmű, hogy az ellátási láncok vertikális és laterális dinamikáját is jobban meg kell értenünk, ha hatékonyabban szeretnénk meghatározni és elérni a szabályozási normáknak és a jó gyakorlatnak való megfelelést.

Vannak arra utaló jelek, hogy a fent említett elemek mindegyike sikerekhez vezetett a belföldi ellátási láncok szabályozásában, mint például Ausztráliában az egészséggel és biztonsággal kapcsolatos jogi keret esetében, és Európában is az építési ágazatban a sérülések és halálesetek számának csökkentése terén. Miközben a globális ellátási láncoknál a kihívás nagyobb, még itt is találunk a sikerre utaló jeleket, amilyen például a 2013-as Tűz- és Épületbiztonsági Megállapodás. A Rana Plázában bekövetkezett katasztrófát követően több mint 200 globális márka és két globális szakszervezeti szövetség között megállapodást írtak alá, ami nemcsak a közös szakszervezeti irányításról rendelkezett, hanem elérendő célként jelölte meg:

- a vevők vásárlási gyakorlatainak valamilyen mértékű szabályozását olyan követelmények előírásával, amelyeknek a biztonság javítását célzó fellépéseket kell finanszírozniuk és meg kell szüntetniük az üzleti kapcsolatokat a nem együttműködő gyárakkal, továbbá többéves elkötelezettséget kell vállalniuk a beszállító felé;
- a verseny jelentette nyomás csökkentését az ágazati szintű működés előmozdításával az egyéni, vállalati szintű működés helyett;
- a biztonsággal foglalkozó testületek létrehozásának támogatását, a képzésekhez való szakszervezeti hozzájárulás elősegítését és a megállapodás részeként a munkavállalói képviselők jelenlétében elvégzett vizsgálatokról szóló jelentések megosztását; és
- kötelező erejű szerződéses kötelezettségek előírását a vevők részére, ezáltal jogi felelősséget teremtve.

A megállapodás végrehajtásával kapcsolatos közelmúltbeli elemzés arra is rámutat, hogy a vizsgálatok során sok hiányosságot tártak fel (és orvosoltak) a villamos-, a tűz- és a szerkezeti biztonság terén,

amelyek annak ellenére jelen voltak, hogy korábban a multinacionális vevők nevében számos auditot lefolytattak ezekben a gyárakban. A megállapodás keretében indult két bírósági eljárás kiemeli a jogi szankciók lehetséges szerepét a vevők megfelelésének biztosításában (Croucher et al., 2019). A megállapodás tehát bemutatta, hogy néhány kontextusban globálisan hogyan lehet működtetni a fentebb említett összes elemet (James et al., 2019.).

Végezetül különösen a munkahelyi egészségvédelemmel és biztonsággal kapcsolatos szabályozás európai kontextusában releváns az az észrevétel, hogy az ellátási láncokon belül a jó munkahelyi egészségvédelmi és biztonsági gyakorlatnak való megfelelés javítását célzó legsikeresebb kezdeményezések közös jellemzője az egyes–szereplők tevékenységének az összehangolása és együttműködése a közös fellépések során. Jelenleg nincs egyetlen szereplő (vállalati, szakszervezeti vagy szabályozói) által egyoldalúan elfogadott stratégia, a kezdeményezések a szereplők sokaságának összehangolt fellépéséből állnak. Ez az összehangolt, vertikális és laterális fellépés alapvető jelentőséggel bír az ellátási láncokon belüli kezdeményezések sikeres működése és fenntarthatósága szempontjából. Ezek a következtetések megfelelnek más szabályozási formák szélesebb körű elemzésének is, nemcsak a munkahelyi egészségvédelem és biztonság terén, hanem a környezetvédelmi szabályozás terén is (Short és Toffel, 2010; Weil, 2014).

A szabályozási döntéshozóknak ezért a jövőben kiemelt figyelmet kell fordítaniuk e koordináció elérésére és fenntartásának eszközeire, amikor az ellátási láncba való beavatkozással kívánnak nemzeti és globális szinten is javítani a munkahelyi egészségvédelmen és biztonságon. A nemzeti határokon belül és kívül a munka világában a biztonság és egészség javításában érdekelt szereplők számára fontos üzenet a jövőben az, hogy a megelőzés hagyományos módjai nem képesek hatékonyan megküzdeni az üzleti modellek következményeivel, amelyekben a beszállítói kapcsolatok az eredmények jelentős meghatározói. Az efféle modellek a jövőben várhatóan eltűnnek. Ennek figyelembevétele érdekében valamennyi szereplőnek ki kell igazítania megelőzési stratégiáit és eszközeit.

Hivatkozások

- Anner, M., Bair, J. és Blasi, J., 2013. Towards joint liability on global supply chains: Addressing the root causes of labour violations in international subcontracting networks. *Comparative Labor Law and Policy Journal*. 35, 1–43. o.
- Aronsson, G., Gustafsson, K. és Dallner, M., 2002. Work environment and health in different types of temporary jobs. *European Journal of Work and Organizational Psychology*. 11(2), 151–175. o.
- Barbière, C. 2017. France leads EU on duty of care requirements for multinationals. *Euractiv*. Forrás: <https://www.euractiv.com/section/global-europe/news/france-leads-eu-on-duty-of-care-requirements-for-multinationals/> Megtekintve 2019 decemberében
- Benach, J., Amable, M., Muntaner, C. és Benavides, F., 2002. The consequences of flexible work for health: Are we looking in the right place?. *Journal of Epidemiology and Community Health*. 56, 405–406. o.
- Bohle, P., Quinlan, M., Kennedy, D. és Williamson, A., 2004. Working hours, work–life conflict and health in precarious and permanent employment. *Revista de Saúde Pública*. 38, 19–35. o.
- Brown, G., 2017. Hansae Vietnam's garment factory: Latest example of how corporate social responsibility has failed to protect workers. *Journal of Occupational and Environmental Hygiene*. 14(8), 130–135. o.
- Brown, G., 2019. New reports shine spotlight on underlying causes of terrible working conditions in global supply chains. *Pump Handle*. Forrás: <http://www.thepumphandle.org/2019/09/04/new-reports-shine-spotlight-on-underlying-causes-of-terrible-working-conditions-in-global-supply-chains/#.XekJ4VhCfX5> Megtekintve 2019 decemberében
- Cousins, P. és Lawson, B., 2007. Sourcing strategy, supplier relationships and firm performance: An empirical investigation of UK organisations. *British Journal of Management*. 18, 123–137. o.
- Croucher, R és Cotton, E., 2011. *Global unions, global business: Global union federations and international business*. Libri Publishing, Farringdon.
- Croucher, R., Houssart, M., Miles, L. és James, P., 2019. Legal sanction, international organisations and the Bangladesh Accord. *Industrial Law Journal*, doi.org/10.1093/indlaw/dwz003
- Deakin, S. és Koukiadaki, A., 2009. Governance processes, labour-management partnership and employee voice in the construction of Heathrow Terminal 5. *Industrial Law Journal*. 38(4), 365–389. o.
- Distelhorst, G., Locke, R., Pal, T. és Samel, H., 2015. Production goes global, compliance stays local: Private regulation in the global electronics industry. *Regulation & Governance*. 9(3), 224–242. o.
- EU-OSHA (Európai Munkahelyi Biztonsági és Egészségvédelmi Ügynökség), 2012. *Promoting occupational safety and health through the supply chain (A munkahelyi biztonság és egészségvédelem fejlesztése a szállítói láncon keresztül)*. Elérhető: <https://osha.europa.eu/hu/publications/promoting-occupational-safety-and-health-through-supply-chain/view>
- EU-OSHA (Európai Munkahelyi Biztonsági és Egészségvédelmi Ügynökség), 2016. *Munkahelyi egészségvédelmi és biztonsági környezet és intézkedések az EU-beli mikro- és kisvállalkozásoknál – SESAME projekt*. Elérhető: <https://osha.europa.eu/en/tools-and-publications/publications/contexts-and-arrangements-occupational-safety-and-health-micro/view>
- EU-OSHA (Európai Munkahelyi Biztonsági és Egészségvédelmi Ügynökség), 2018. *Biztonság és egészségvédelem az EU-beli mikro- és kisvállalkozásoknál: A hároméves SESAME-projekt végső jelentése*. Elérhető: <https://osha.europa.eu/hu/publications/safety-and-health-micro-and-small-enterprises-eu-final-report-3-year-sesame-project/view>
- EU-OSHA (Európai Munkahelyi Biztonsági és Egészségvédelmi Ügynökség), 2019. *A munkahelyi biztonság és egészségvédelem értéke és a munkával összefüggő balesetek és megbetegedések társadalmi költségei*. Elérhető: <https://osha.europa.eu/hu/publications/value-occupational-safety-and-health-and-societal-costs-work-related-injuries-and/view>.

- Ferrie, J. E., Shipley, M. J., Stansfeld, S. A. és Marmot, M., 2002. Health effects of chronic job insecurity and change in job security on self-reported health, minor psychiatric morbidity, physiological measures and health related behaviours in British civil servants: The Whitehall II study. *Journal of Epidemiology and Community Health*. 56(6), 450–454. o.
- Gereffi, G., Humphrey, J. és Sturgeon, T., 2005. The governance of global value chains. *Review of International Political Economy*. 12(1), 78–104. o.
- James, S. és Lloyd, C., 2008. Too much pressure? Retailer power and occupational health and safety in the food processing industry. *Work, Employment and Society*. 22(4), 713–730. o.
- James, P., Johnstone, R., Quinlan, M. és Walters, D., 2007. Regulating supply chains to improve health and safety. *Industrial Law Journal*. 36(2), 163–187. o.
- James, P., Walters, D., Sampson, H. és Wadsworth, E., 2015. Regulating the employment dynamics of domestic supply chains. *Journal of Industrial Relations*. 57(4), 526–543. o.
- James, P., Miles, L., Croucher, R. és Houssart, M., 2019. Regulating factory safety in the Bangladeshi garment industry. *Regulation & Governance*. 13(3), 431–444. o.
- Johnstone, R., 2011. Dismantling worker categories: The primary duty of care and worker consultation, participation and representation in the model Work Health and Safety Bill 2009. *Policy and Practice in Health and Safety*. 9(2), 91–108. o.
- Johnstone, R., Mayhew, C és Quinlan, M., 2001. Outsourcing risk? The regulation of health and safety where subcontractors are employed. *Comparative Labor Law and Policy Journal*. 22(3-5), 351–394. o.
- Johnstone, R., McCrystal, S., Nossar, I., Quinlan, M., Rawling, M. és Riley, J., 2012. *Beyond employment: The legal regulation of work relationships*. Federation Press. Sydney.
- ILO (Nemzetközi Munkaügyi Szervezet). 2006. Occupational safety and health: Synergies between security and productivity. ILO. Genf. Elérhető: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_protect/@protrav/@safework/documents/meetingdocument/wcms_110380.pdf
- ILO. 2015. *World employment and social outlook 2015: The changing nature of jobs*. ILO. Genf. Elérhető: http://www.ilo.org/global/research/global-reports/weso/2015-changing-nature-of-jobs/WCMS_368626/lang--en/index.htm
- ILO. 2017. *Food and agriculture global value chains: Drivers and constraints for occupational safety and health improvement – Volume one – Perspectives from relevant research areas*. ILO. Genf. Elérhető: https://www.ilo.org/global/topics/safety-and-health-at-work/resources-library/publications/WCMS_593280/lang--en/index.htm
- Lahari-Dutt, K., 2017. Coal as national development in India. In Nielsen, K. B. and Oskarsson, P. (szerk.), *Industrialising rural India: Land, policy and resistance*. Routledge. London. 85–106.
- Locke, R., 2013. *The promise and limits of private power: Promoting labour standards in a global economy*. Cambridge University Press. New York.
- Nenonen, N., Saarela, K.L., Takala J., Ling, L.S., Kheng I.G., Manickam K., Yong E. és Hämäläinen, P., 2014. *Global estimates of occupational accidents and fatal work-related diseases in 2014*. Workplace Safety and Health (WSH) Institute. Szingapúr.
- Quinlan, M és Bohle, P., 2008. *Under pressure, out of control or home alone? Reviewing research and policy debates on the OHS effects of outsourcing and home-based work*. *International Journal of Health Services*. 38(3), 489–525. o.
- Quinlan, M., Mayhew, C. és Bohle, P., 2001. The global expansion of precarious employment, work disorganisation, and consequences for occupational health: A review of recent research. *International Journal of Health Services*, 31(2), 335–414. o.
- Reinecke, J., Donaghey, J., Bocken, N. és Lauriano, L., 2019. *Business models and labour standards: Making the connection*. Ethical Trading Initiative. London.
- Sako, M., 1992. *Prices, quality and trust: Inter-firm relations in Britain and Japan*. Cambridge University Press. Cambridge.

- Short, J. L. és Toffel, M. W., 2010. Making self-regulation more than merely symbolic: The critical role of the legal environment. *Administrative Science Quarterly*. 55(3), 361–396. o.
- Takala, J., 2015. Eliminating occupational cancer. *Industrial Health*. 53, 307–309. o.
- Takala, J., Hämäläinen, P., Saarela, K. L., Yun, L. Y., Manickam, K., Jin, T. W., Heng, P., Tjong, C., Kheng, L. G., Lim, S. és Lin, G. S., 2012. Global estimates of the burden of injury and illness at work. *Journal of Occupational and Environmental Hygiene*. 11, 326–337. o.
- Walters, D., 2016. Labour inspection and health and safety in the EU: Special report. *HESA Magazine*. 14, 12–17. o.
- Walters, D. és Bailey, N., 2013. *Lives in peril: Profit or safety in the global maritime industry?* Palgrave Macmillan. Basingstoke.
- Walters, D. és James, P., 2009. *Understanding the role of supply chains in influencing health and safety at work*. IOSH Wigston. Leicester.
- Walters, D. és James, P., 2011. What motivates employers to establish preventive management arrangements within supply chains? *Safety Science*. 49(7), 988–994. o.
- Walters D., Wadsworth E. és Bhattacharya S., 2020. What about the workers? Experiences of arrangements for safety and health in global container terminals. *Safety Science*. 121, 474–484. o.
- Weil, D., 2014. *The fissured workplace: Why work became so bad for so many and what can be done to improve it*. Harvard University Press. Boston. MA.
- Wright, C. és Lund, J., 2003. Supply chain rationalization: Retailer dominance and labour flexibility in the Australian food and grocery Industry. *Work, Employment and Society*. 17(1), 137–157. o.

Szerzők: David Walters (School of Social Sciences Cardiff University) és Phil James (Middlesex University)

Projektvezető: Annick Starren, Emmanuelle Brun, Európai Munkahelyi Biztonsági és Egészségvédelmi Ügynökség (EU-OSHA), 2020.

Ez a cikk az Európai Munkahelyi Biztonsági és Egészségvédelmi Ügynökség (EU-OSHA) megbízásából készült. Tartalmáért, beleértve a benne megfogalmazott véleményeket és/vagy következtetéseket, kizárólag a szerzők felelnek, és az nem feltétlenül tükrözi az EU-OSHA álláspontját.